

Flyginventering av grågås i Hammarsjön och Araslövssjön 15 Maj 2005

Inventeringen är utförd på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne Län och utgör del av verksamheten under 2005 inom ramen för Förvaltningsplan för grågäss.

Patrik Olofsson / Eco Images

Bakgrund

Första bofyndet av grågås i våtmarksområdet i Kristianstads Vattenrike gjordes i Araslövssjön 1967. I början av 1970-talet beräknades en handfull par häcka och under 1980-talet påbörjades en explosionsartad ökning. Idag bedöms populationen uppgå till mellan 700 och 1000 par i våtmarksområdet. Problem med grågäss som orsakar skador på växande och oskördad gröda på Kristianstadsslätten har accentuerats under senare år. För att om möjligt finna lösningar eller åtminstone lindra de uppkomna problemen har en förvaltningsplan för grågäss tagits fram av en projektgrupp under ledning av Länsstyrelsen i Skåne Län.

I förvaltningsplanens åtgärdsprogram föreslås bland annat att ytterligare kunskap om grågässens förekomst och häckning ska samlas in. För att studera möjligheterna att med hjälp av flyginventering få bättre kunskap om antalet häckande par i våtmarksområdet i Kristianstads Vattenrike gavs Patrik Olofsson/Eco Images under 2004 i uppdrag inventera Hammarsjöns grågåspopulation. Under 2005 utökades uppdraget till att omfatta även Araslövssjön. Resultatet från 2005 presenteras i denna rapport.

Metod och inventeringsområde:

Inventeringsmetoden går ut på att från flygplan spana av de sjönära områdena efter grågässon. Områden med gles förekomst av bon räknas direkt medan tätare kolonier fotograferas för senare räkning. Eftersom gässen nästan uteslutande placerar sina bon i sjönära vassar koncentrerades inventeringen till vassområden, vasstäckta öar och delvis vassbevuxna marker i Hammarsjöns och Araslövssjöns omedelbara närhet. Från luften avtecknar sig grågässens bon som en kvadratmeter stor öppning i vassarna. Flyghöjden har vid inventeringstillfällena varit 100-200 meter. Bona avtecknar sig bäst mot vassen i sidoljus.

Flygningen 2005 inleddes söderifrån längs Helgeå och vidare upp längs Hammarsjöns sydöstra och östra sida. Därefter inventerades Herculesviken, kanten av Håslövs ängar och Kvarnäs-viken. Vidare längs Hammarslundsvallen och ut över området där Helgeån mynnar ut i Hammarsjöns norra del, ner längs Hedentorp, Åsum och Hovbysidan. Inventeringen i Hammarsjön avslutades med Kvinneholme/Harön i Hammarsjöns norra del.

Inventeringen av Araslövssjön inleddes i sjöns södra del där Helgeåns två fåror rinner ut ur sjön och fortsatte upp längs sjöns östra sida. Därefter inventerades Fredriksdalsviken och Araslövssjöns västra sida ner till åmynningen. För att göra inventering mer lätthanterlig delades Hammarsjöns strandnära områden upp i sex olika delområden och Araslövssjön i tre områden. För de olika delområdenas gränsdragning se Karta 1 och 5.

Hammarsjöns delområden:

- H1. Helgeåns södra mynning - Rinkabysidan
- H2. Herculesområdet - Håslövs ängar
- H3. Kvarnäs-viken - Ekenabben
- H4. Helgeåns norra mynning - Åsum
- H5. Åsum - Hovbysidan - Helgeåns södra mynning
- H6. Kvinneholme/Harön

Araslövssjöns delområden:

- A1. Östra delen av sjön upp till N. Lingenäset
- A2. Fredriksdalsviken fram till Helgeå i väster
- A3. Västra delen av sjön

Med utgångspunkt från observationer av nyligen kläckta grågåskullar i Hammarsjön verkar det som om äggläggningen hos grågässen är relativt synkroniserad. De första ungar brukar ses under sista veckan i april och kort därefter har merpartens av sjöns gäss kläckt ut. Ruvande fåglar efter mitten av maj är sällsynta. Med utgångspunkt från en ruvningstid på knappt 30 dagar brukar de flesta fåglarna således påbörja sin ruvning under de två sista veckorna i mars. Grågässen föredrar att lägga sitt bo i täta skyddande vassar, så gott som alltid vattenomflutna med en vattendjup på 50 cm eller mer. En liten andel bon på öar, friliggande startuvor eller utskjutande uddar kan placeras i öppnare miljö. Vattenståndet var vid båda inventeringsåren 2004 och 2005 förhållandevis högt vid tiden för äggläggning (sista veckan i mars, cirka 60-90 cm över havet vid Kanalhusets pegel i Helgeån i Kristianstad).

Inventeringsområdenas karaktär samt resultat för respektive delområde i Hammarsjön

H1. Helgeåns södra mynningen - Rinkaby:

Området består i södra delen av ett stort brett vassområde med inslag av vide och lämpligheten som boplats för grågäss avtar successivt norrut i takt med att vassbården blir smalare och strandkanten öppnare. Större delen av Rinkabysidan saknar lämpliga boplatser för grågäss. Vid inventeringen 2004 fanns relativt stora arealer med liggande vass och av isen nedtryckta öppna partier vilket begränsade antalet lämpliga boplatser. Vid inventeringen 2005 var ännu mer vass nertryckt och avhuggen av isrörelser än året tidigare. Samtliga bon var placerade cirka 10-30 meter från sjökanten. Totalt påträffades i området 8 bon, de flesta i den sydöstra delen av sjön, jämfört med 16 bon 2004.

H2. Herculesområdet - Håslövs ängar:

Området är ett av Hammarsjöns största vassområden både vad gäller bredden på vassen och vassens utbredningen längs sjökanten. Vassens utbredning i Herculesområdet var 2005 extremt begränsad av vinterns isrörelser och uppskattningsvis var inte mer än cirka 10% av den totala vassytan täckt med stående vass. Ett litet vassbestånd fanns strax väster om Åladammen och ett mindre område låg strax öster om Vibydikets utlopp. Ytterligare ett par små vassbestånd fanns i området. Endast ett bo påträffades i sjökanten. De resterande var placerade 20-40 meter in från strandlinjen. I delområde 2 påträffades 2005 totalt 23 bon, jämfört med 39 bon 2004.

H3. Kvarnäsvisken - Ekenabben:

I området finns relativt små vassoråden främst lokaliserade till Kvarnäsvisken samt udden utanför Ekenabben. Liksom i delområde 1 och 2 var här mindre stående vass än 2004. Små vassruggar fanns utmed Kvarnäsviskens stränder och på ett par mindre öar. De flesta bona påträffades i Kvarnäsviskens norra del. Totalt 16 bon påträffades, varav 1 på ön rakt utanför Ekenabben, jämfört med 32 bon 2004.

H4. Helgeåns norra mynning - Åsum:

Detta område är ett stort brett vassområde, i nordost genomkorsat av Helgeåns fåror, utvidgningar på Helgeå och diken vilket gett upphov till att strandlinjen har en flikig och mosaikartad karaktär. Längre söderut är området mer enhetligt med breda vassar och inslag av vide. Detta område ligger mer skyddat från Helgeåns strömriktning samt den förhärskande västvinden vilket medförde att områdets vassar var mer intakta här än längs sjöns östra och södra del. Dock fanns det även i detta område stora ytor med liggande vass, framför allt i anslutning till

den tidigare frästa ytan vid Stena Metall. De flesta bona var belägna 10-40 meter från sjökanten men enstaka bon fanns även längre upp på land.

Totalt påträffades 161 bon fördelade enligt följande: 21 bon närmast öster om Helgeåns östra fåra, 61 bon mellan Helgeåns östra fåra och gräns strax söder om den tidigare uppfrästa ytan vid Stena metall och slutligen bon 79 bon från Stena metall till diket vid Åsumstornet (se Karta 2). Området hyste således fler bon 2005 än 2004 då 133 bon påträffades.

H5. Åsum - Hovbysidan - Helgeåns södra mynning:

Området består strax söder om Åsumtornet av ett stort brett vassområde som uppåt land successivt övergår i mer videdominerade marker och så småningom sumpskog. Söderut längs Hammarsjöns västra sida tunnassvassbården successivt ut för att i de centrala delarna av området åter vidgas till ett större vassområde. Den resterande södra delen av Hovbyområdet saknar i princip vass och där det finns är bestånden smala eller mycket små. Ett flertal små öar med vass finns i områdets sydligaste del. Våren 2005 fanns endast mycket små bestånd av stående vass i området, framför allt i den norra delen närmast diket vid Åsumstornet. Den övriga delen saknade i princip helt stående vass.

Vid Åsum var bona placerade i små flikiga bestånd av stående vass medan de flesta bona längre ner längs Hovbysidan var placerade mer öppet nära sjökanten eller på någon av de större öarna. Från Åsumtornet söderut till nästa större dike påträffades 26 bon, från detta dike ner till diket vid Björkhäll 12 bon och från Björkhälldiket ner till södra åmynningen noterades 14 bon. Totalt således 52 bon i delområde 5 (se Karta 3), jämfört med 127 bon 2004.

H6. Kvinneholme/Harön:

Området är till största del ett stort sammanhängande vassområde med mer eller mindre täta inslag av vide och pil. Inneslutna på ön finns även ett flertal stora öppna vattenytor. Själva Kvinneholme i norr är en moränö med lövskog och saknar som regel häckande grågäss. Hela Harön saknade i princip områden med stående vass och förutsättningarna inför 2005 skiljde sig markant från 2004 (se foton 1 och 2). Bona på Harön var till största del placerade på liggande eller spretande nedtryckt vass, ibland inne i ”plockepinn-liknande” härvor, ibland på öppnare ytor intill en halvmeter hög vägg av knäckt vass. I området närmast söder om ön ner till Haröns ”midja” påträffades 46 bon. På den centrala delen av Harön fanns 23 bon och längst i söder på den breda delen av ön 83 bon, en stor del av dessa koncentrerade kring de öppna inneslutna vattenytorna. På småöarna strax öster om Harön fanns 7 bon. Totalt i området bon 159 (se karta 4), jämfört med 341 bon 2004.

Tabell 1. Antal grågäsbon i Hammarsjön vid flyginventering 2004 och 2005.

Delområde	Antal bon		
	2004	2005	Förändring i %
H1	16	8	- 50
H2	39	23	- 41
H3	32	16	- 50
H4	133	161	+ 21
H5	127	52	- 60
H6	341	159	- 53
Totalt	688	419	- 39

Inventeringsområdenas karaktär samt resultat för respektive delområde i Araslövssjön:

A1. Östra delen av sjön från Helgeåns östra fåra upp till N. Lingenäset:

Strandområdet präglas av en relativt utbredd och bitvis tät videvegetation med mindre rena vassområden längs sjökanten, framför allt närmast söder om Aludden i den centrala delen av inventeringsområdet. Inför 2005 var i princip all vass liggande och endast mycket små bestånd av stående vass påträffades. Endast 3 bon noterades. (Resultat för samtliga områden se karta 5).

A2. Fredriksdalsviken inklusive området västerut fram till Helgeå

Området har en betydligt öppnare karaktär än inventeringsområde A1 och kantas framför allt i norr av breda vassområden. Endast en liten rugge med stående vass fanns i år, denna i den nordvästra delen av viken.

Totalt 11 bon.

A3. Västra delen av sjön från Helgeå i norr, ner till åmynningen, inklusive området mellan Helgeåns åfåror

Även detta område är mer öppet än östra sidan av sjön. Ett bredare bälte med vide och vass löper längs med stranden och innanför finns i den norra delen av området betade strandängar. Strandlinjen är jämfört med östra sjösidan mer flikig och här finns även ett par mindre öar. Liksom i de två tidigare inventeringsområdena nästan ingen stående vass alls 2005. Sammanlagt 27 bon varav de flesta placerade sjönära i den sydvästra delen av sjön.

Tabell 2. Antal grågåsbon i Araslövssjön vid flyginventeringen 15 maj 2005.

Delområde	Antal bon
A1	3
A2	11
A3	27
Totalt	41

Resultat och diskussion

Slutresultatet av flygräkningen av häckande grågäss i Hammarsjön och Araslövssjön hamnar för häckningssäsongen 2005 på totalt 460 bon fördelade på 419 i Hammarsjön och 41 bon i Araslövssjön.

Om vi börjar med att se på Hammarsjön så gav inventeringen 2004 688 par och jämfört med årets resultat så har en minskning skett med närmare 40% i sjön. När det gäller Hammarsjön så har närmiljön kring sjön sett helt annorlunda ut 2005 jämfört med 2004. En mycket stor del av bladvassområdena har legat nertryckta eller avhyvlade av isrörelser. Exakt hur stor del av vassen som varit stående är svår att avgöra med min uppskattning är att det fanns betydligt mer än dubbelt så mycket stående vass 2004 än 2005. Inventeringen 2004 visade att merparten av grågässen placerade sina bon i stående bladvass 10-40 meter från sjökanten och en orsak till det lägre resultatet för 2005 kan vara brist på boplatser. Liksom 2004 finner man i Hammarsjön en tydlig koncentration av de häckande gässen längs de nordvästra delarna av sjöstranden och ute på Harön.

Ser vi på de olika delområdena i Hammarsjön totalt så har en minskning av antalet bon på 40-60% skett i samtliga inventeringsområden utom H4 där antalet bon istället har ökat. Detta inventeringsområde är det enda område där det funnits relativt mycket stående vass kvar. Förre årets huvudområde, Harön, har fortfarande en stor häckande population och möjligen är det även här bristen på skyddade boplatser som har lett till att betydligt färre gäss (-53%) kunnat häcka på ön 2005. I brist på stående vass har de flesta bona placerats i relativt öppen terräng vilket mycket få gäss gjort längs sjöstränderna på "fastlandet". Med tanke på öns skyddade läge kan man kanske anta att gässen här är mer benägna att i nödfall acceptera en mer öppen placering av boet.

Våren 2000 genomfördes en inventering av fågelfaunan i Araslövssjön (Cronert 2001) och totalt bedömdes grågåspopulationen utifrån uppskattat antal par tidigt på säsongen uppgå till ca 115 par. Med reservation för att olika inventeringsmetoder använts, så innebär årets 41 bon en minskning med 64%. Liksom 2000 var gässen 2005 koncentrerade till sjöns västra del.

När det gäller felmarginalen för inventeringen så får antalet häckande gäss liksom i fjol ses som ett minimum.

De bon som räknats är bobalar som tydligt avtecknat sig i vassarna. Eftersom det under 2005 funnits mycket stora ytor med liggande nertryckt vass har det i år varit svårare att urskilja bona och misstänkta balar. De flesta områden med många par har dock fotograferats från mer än en vinkel och det är därför inte sannolikt att speciellt många par undgått upptäckt. Dessutom ska man komma ihåg att vattenståndet vid äggläggningen varit relativt högt både 2004 och 2005. Detta har inneburit att större delen av vassområdena med liggande vass har varit näst intill öppna vattenspeglar i slutet av mars och haft en helt annan karaktär än vid inventeringstillfället en dryg månad senare då vattenståndet varit 60-80 centimeter lägre.

För att minska felmarginalen och försöka få en bild av hur häckningsområdena såg ut från land gjordes i slutet av maj ett flertal besök i fält. Bland annat besöktes Haröns norra del. De drygt 20 påträffade bona stämde här överens med de jag hade på fotografierna och endast ett nytt "missat" bo noterades vid besöket på ön. I stort sett samtliga stående och liggande vassar i Herculesviken besöktes till fots i samband med ett arbete med brun kärnhök och även här stämde fotografiernas bon och de påträffade väl överens. Inga bon hittades här på de stora ytorna med liggande vass. Strandhugg gjordes även längs Åsumsidan och av 35 bon på bokar-

tan kunde här ytterligare två ”missande” bon noteras, samtliga placerade nära buskar. Mot bakgrund av detta så ska inventeringsresultatet ses som en minimisiffra och min uppskattning är att felmarginalen för inventeringarna 2004 och 2005 som mest bör ligga på 5-10% högre antal än de angivna vid flygfotograferingen.

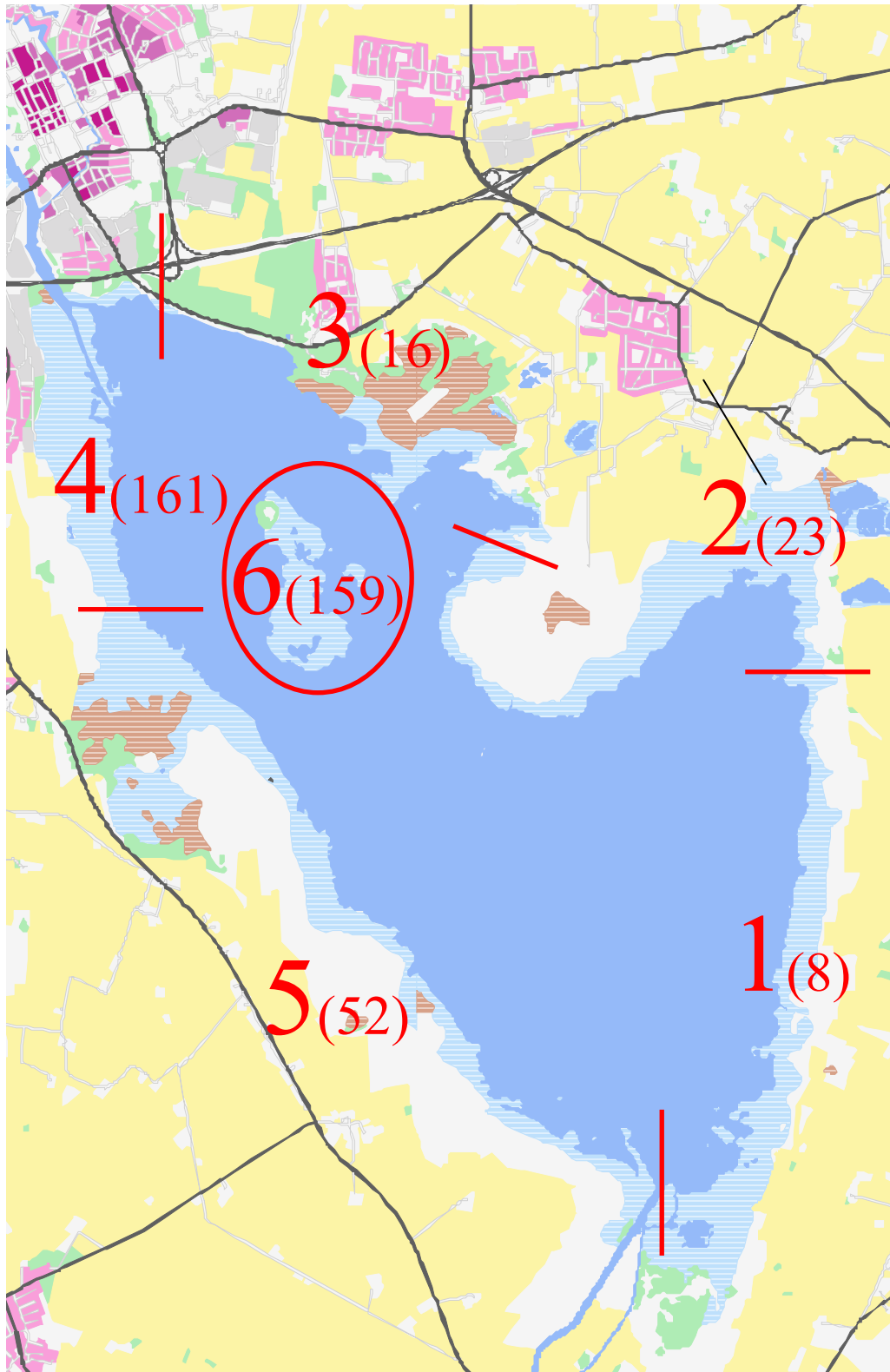
Med utgångspunkt från flyginventeringen och den eventuella felmarginalen på max 10% blir den totala häckpopulationen i Hammarsjön 419-460 par 2005 och för Araslövssjön 41-45 par (totalt i de båda sjöarna 460-505 par). Motsvarande siffra för Hammarsjön 2004 blir 688-756.

Referenser:

Cronert, H. 2001. Araslövssjöns häckfåglar under ett kvarts sekel. Meddelande nr 25 från Nedre Helgeåns Fågelstation. ANSER 4/2001, s. 209-216.

Patrik Olofsson/Eco Images
Furubodavägen 73
296 92 Yngsjö
Tel. 070-6694763

Karta 1. Delområden vid gåsinventering i Hammarsjön 15 maj 2005. Antalet funna bon redovisas inom parentes.

Karta 2. Fördelning av grågåsbon i delområde 4.

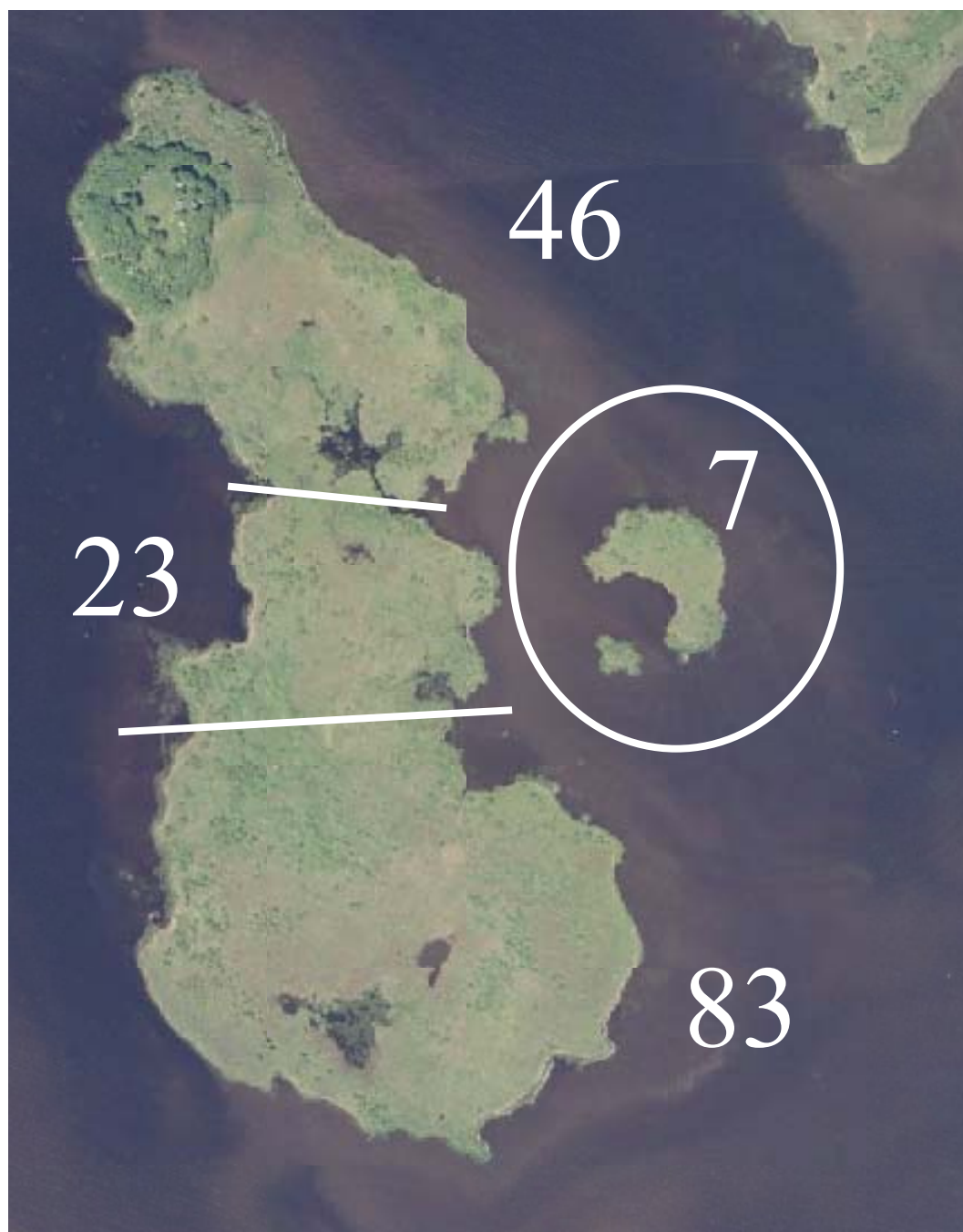
Ortofoto år 2004 © Kristianstads kommun.

Karta 3. Fördelning av grågåsbon i delområde 5.

Ortofoto år 2004 © Kristianstads kommun.

Karta 4. Fördelning av grågåsbon i delområde 6.

Ortofoto år 2004 © Kristianstads kommun.

Karta 5. Delområden vid gåsinventering i Araslövssjön 15 maj 2005. Antalet funna bon redovisas inom parentes.

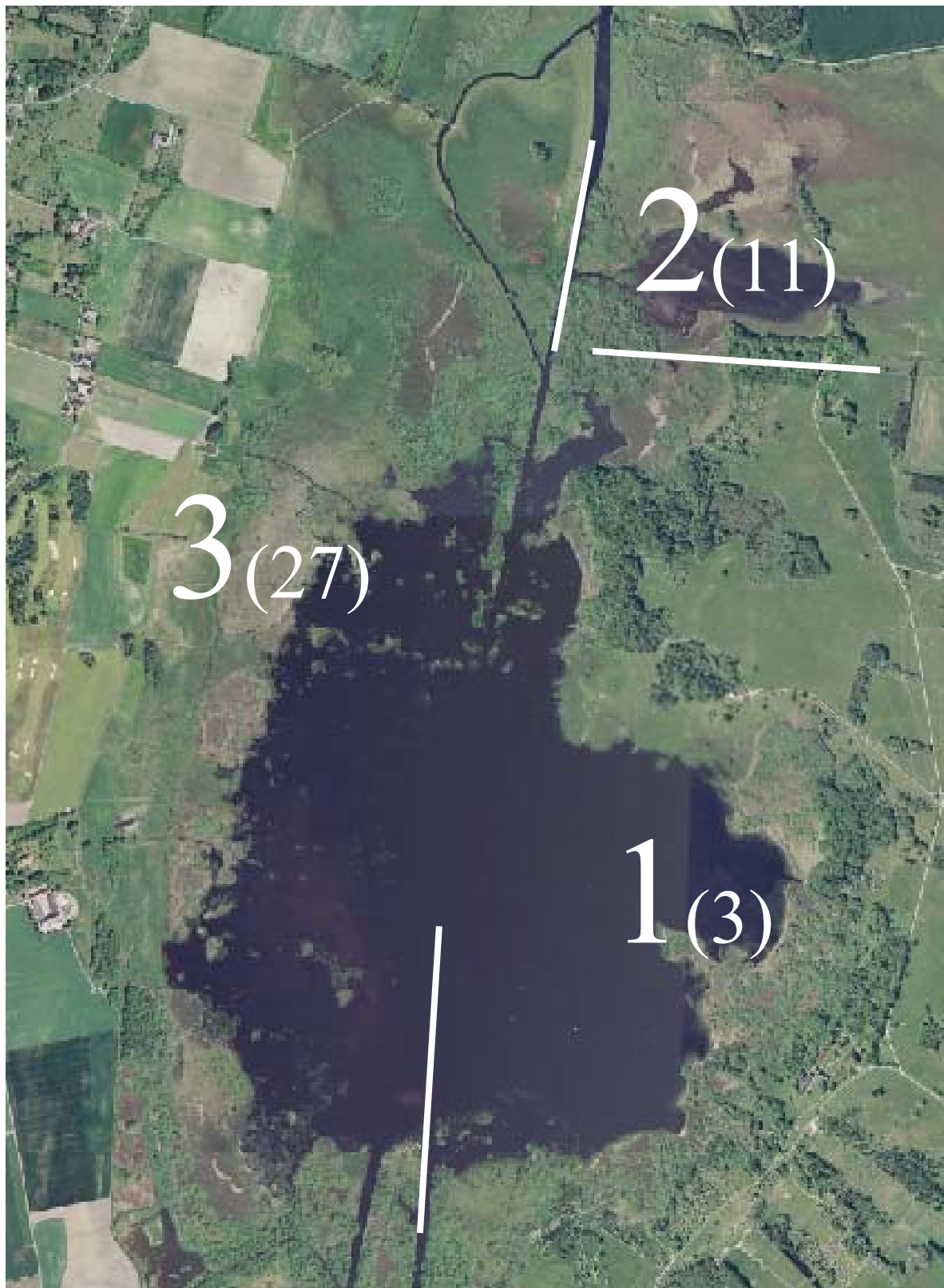

Foto 1. Vy över Harön vid flyginventeringen 15 maj 2005. Bladvassen ligger ner över större delen av ytan och få grågåsbon går att hitta.

Foto 2. Vy över Harön vid flyginventeringen 5 maj 2004. Huvuddelen av bladvassen står upp och de många grågåsbona kan urskiljas som ljusa runda prickar i vasshavet.

Foto 3. Grågäss på Håslövs ängar

Foto 4. Grågåsbo i Herculesviken.

